RIT, MEȘTEȘUG, ARTĂ

Pe scară istorică descoperirea frumosului artistic în general, dar mai ales al aceluia realizat prin tehnica ţesutului ori a olăritului, nu este rezultatul contemplării naturii, a aspectului ei exterior. Frumosul estetic, gândit ca o structură stilistică, cu valori expresive clar conturate, capabil să satisfacă cele mai exigente gusturi, capabil să emoţioneze, este în mare parte consecinţa perceperii şi valorificării unor calităţi naturale – de structură şi culoare a materiei prime din care sunt confecţionate obiectele cu dublă funcţie. Raporturi posibile – de complementaritate, de contrast etc. – premize ale armoniilor cromatice ori a formelor expresive existente în materialul inert, şi-au găsit treptat un formidabil ecou în psihicul omului, care le-a prelucrat valorificându-le în proporţii armonioase şi armonii cromatice de excepţie.

Prin intermediul celor trei meşteşuguri – dacă-l includem şi pe cel al prelucrării lemnului – cu toate operaţiunile adiacente s-a stabilit iniţial dialogul dintre om şi materia brută, dintre spirit şi natură. Atunci când vorbim deci, despre rolul naturii în creaţia artistică, nu trebuie să ne gândim neapărat la sugestiile ce ne sunt oferite de aspectul ei exterior, ci, la acelea sugerate de o parte mult mai ascunsă la intimitatea sa – şi mult mai insignifiantă la prima vedere – dar, care, prin intervenţia spiritului poate participa la realizarea unor valori expresive excepţionale. Mai precis, mai plastic spus, este vorba de unele calităţi ale materiei brute şi de conlucrare a acesteia cu spiritul, conlucrare realizată prin intermediul meşteşugarilor. Chiar şi spiritul deşi a fost dotat, dintotdeauna, cu mari resurse, cu o inepuizabilă energie creatoare, rămâne întrutotul inert, în afara unei credinţe, a unui program incitant şi bine „întocmit", de emancipare.

În epoca neolitică, atunci când au fost descoperite cele două meşteşuguri, ţesutul şi olăritul, omul avea deja o bogată experienţă în practica ritualurilor magico-religioase şi, implicit, în domeniul activităţii artistice. Este vorba însă de un anumit tip de artă plastică, născută din necesităţi strict ritualice; în plan conceptual desenul artistului paleolitic a rămas doar un instrument al scenariului. Silueta animalului, admirabil reprezentată de omul paleolitic, rămâne total izolată, nerelaţionată într-un grupaj de forme, nesupusă unor legi ale compoziţiei. Bun observator al detaliului, al individualului, artistului paleolitic – artistul ritualului în exclusivitate – i-a lipsit capacitatea de a concepe un spaţiu reprezentaţional, de a ordona mai multe individualităţi în acelaşi cadru spaţial.

Ritualul magico-religios a apărut şi s-a dezvoltat în primul rând ca un accesoriu spiritual al unei ocupaţii – vitale – vânătoarea şi în mai mică măsură al culesului din natură. Nici măcar realizarea imaginii plastice, a desenului, ce se află în centrul scenariului oricărui ritual premergător unei campanii de vânătoare, n-a presupus iniţial cunoaşterea unui meşteşug anume, a vreunei tehnologii mai complicate.

Primele desene se făceau printr-o tehnică foarte simplă prin zgâriere – apăsare – pe nisip, pe zăpadă ori pe malul vâscos. Mult mai târziu, când omul a descoperit posibilitatea – şi, probabil parţial şi plăcerea – de a prelucra piatra şi astfel, în alt mod decât prin cioplire – aşchiere – silueta animalului a fost gravată şi pe roca dură a stâncilor ori a grotelor.

Tot cam în aceeaşi vreme şi tot pe aceeaşi cale, a apărut şi preocuparea pentru

Covor din zona etnografică Galaţi

folosirea unor substanţe minerale – pământurile colorate, oxizii – în tehnica desenului, probabil pentru a-i da imaginii mai multă expresivitate ori pentru a o introduce mult mai profund în rosturile ritualului, prin culoare.

În concluzie nici arta paleolitică, anterioară apariţiei celor două meşteşuguri, n-a fost rezultatul contemplării naturii.

Cercetând creaţia ţărănească precum şi ceramica arheologică în profunzime, vom descoperi câteva aspecte de importanţă excepţională:

1. Vom observa în primul rând că relaţia dintre spirit şi materia brută, relaţie stabilită prin intermediul meşteşugurilor – încă de la începutul neoliticului – s-a păstrat până în zilele noastre. Marcată în timp de unele inovaţii tehnice intervenite în conformaţia uneltelor şi a instalaţiilor tehnice folosite în procesul tehnic, precum şi în procedee tehnologice, cum ar fi cele de ardere, la ceramică, ori cele de vopsire la ţesături, relaţia n-a suferit însă modificări fundamentale.

2. Vom observa apoi că procesul conlucrării dintre spirit şi materia brută este atât de coerent, de firesc, încât, sedus de armonia formelor şi a culorilor obţinute prin meşteşug, nici nu mai sesizezi intervenţia omului. Astfel impresia, desigur, că lutul, lemnul sau fibra naturală, n-au fost modelate de mână, de geniul omului, ci, că aceste materiale inerte se exprimă de fapt singure prin propriul lor geniu.

3. Că, în timp, s-au produs transferuri de experienţă sensibilă de la un meşteşug la altul, respectiv, de la un gen al creaţiei la altul.

4. Şi, în al patrulea rând, cauzele care determină transformări în existenţa unui anume meşteşug şi implicit al geniului de artă pe care-l exprimă, nu pot determina întotdeauna, în paralel, schimbări identice şi în evoluţia celorlalte meşteşuguri şi genuri de artă. Astfel, unele invenţii sau inovaţii intervenite în tehnica şi în tehnologia uneia ori a celeilalte, pot modifica, nu numai ritmul şi eficienţa procesului confecţionării, dar pot afecta în aceeaşi măsură şi concepţia artistică, de asemenea relaţiile social-economice stabilite în cadrul comunităţii umane, până la acea dată. Bunăoară, descoperirea roţii olarului şi extinderea ei în spaţiu, o adevărată revoluţie tehnică, a avut repercusiuni nu numai asupra formei şi calităţii vasului, dar şi asupra ornamentelor şi, în mod special al randamentului. Odată cu descoperirea acestei ingenioase instalaţii tehnice, numărul mare de vase ce au putut fi modelate de un singur olar, a permis reducerea considerabilă a numărului de meşteri din cadrul colectivităţilor umane de tip arhaic. Ori, reducerea numărului de meşteri, de creatori – a restrâns treptat şi repertoriul de teme ornamentale, de variante, etc., lucru care nu s-a întâmplat la ţesături şi la lemn. Aici, la ţesături, inovaţiile tehnice suferite de războiul de ţesut au fost deosebit de lente şi n-au scutit niciodată vreo fată ori vreo femeie de la această îndeletnicire. Perfectarea războiului de ţesut, a avut, desigur, consecinţe pozitive asiupra calităţii ţesăturilor şi a randamentului fiecărei, ţesătoare, dar aceasta a determinat îmbunătăţirea confortului şi valorii creaţiei artistice.

5. Şi, revenind la problema concepţiei în creaţia artistică şi, amintind că arta paleolitică, artă a ritualului magico-religioas n-a putut depăşi stadiul de imagine singulară, trebuie să amintim că arta meşteşugarilor va ordona treptat formele în spaţiul reprezentaţional, le va relaţiona, descoperind reguli încă necunoscute până atunci. Se va descoperi ordinea geometrică, şi în consecinţă compoziţia. Culoarea, folosită în desenul grotelor la fel ca şi imaginea, adică ca element singular va fi multiplicată acum în două – trei tonalităţi; omul va descoperi astfel armonia cromatică.

Eugen HOLBAN
Centrul judeţean
al creaţiei populare Galaţi